

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי רה"י הרב ברוך וידר שליט"א

מתוך שלא לשמה

כמו כן, אנשים רבים עובדים מבוקר עד ערב בכל מיני תחומים אף שאין להם משמעות בדבר עצמו. פקיד העובד בבנק, עסוק רוב שעות חייו בניהול חשבונות של אנשים אחרים אף שאינו נהנה מזה, וסביר שאינו רואה בזה את ייעודו בתיקון העולם. הוא יודע שבסוף החודש יקבל את משכורתו ובזה יקיים את משפחתו, וזהו דבר חשוב בפני עצמו, אבל עצם העיסוק בעבודתו לא ממלא אותו.

מאחר שכך מנהגו של עולם, בודאי נשאלת השאלה ביחס ללימוד תורה. עלינו לברר את הדבר היטב, בפרט לאור מה שדיברנו בשבוע שעבר שטוב לשאול שאלות, אך זה צריך לבוא עם חיפוש התשובות, ולזה יש צורך בעמל רב בכל דבר שרוצים לברר.

מהות התורה

בראשית בואנו לשאלה זו ננסה להגדיר את מהותה של התורה.

כהקדמה לספרו החשוב 'קל"ח פתחי חכמה' העוסק בתורת האריז"ל, כתב הרמח"ל מאמר הנקרא 'דרך עץ חיים'¹. במאמר זה הרמח"ל עוסק במגמת הבריאה ובתוך דבריו הוא מבאר מעט

בשבועות האחרונים עסקנו בבירור דרכן של ישיבות ההסדר. ישיבות ההסדר מעמידות במרכז את לימוד התורה ומצרפות לכך התייחסות למצה האומה ולחשיבות השירות בצה"ל. הסברנו שזהו עניין קודש הקודשים, דהיינו התגלות הקודש גם במערכות החול, כפי שמתבאר בספר אורות הקודש של מרן "הרב" זצ"ל.

עם זאת, עיקר עיסוקנו בשנות הישיבה הוא בלימוד תורה מתוך כוונה וציפייה שהלומד יישאר מחובר כל שנות חייו לדרך התורה, או בעיסוק מתמיד בתורה לאורך חייו, או בדרך קביעת עיתים לתורה.

שאלת התכלית

אצל רוב הציבור קיימת שאלה מהותית ביחס ללימוד התורה. בעולם המודרני ואף בחברה שסביבנו, יש דגש רב על התכלית, ולכן ממילא מתבקשת השאלה מהי התכלית היוצאת מן הלימוד.

אם היה הלימוד לשם קבלת תואר כלשהו היה הדבר מובן. כיום לימוד לשם קבלת תואר הוא דבר מקובל אף כאשר אין כל עניין בלימוד התוכן עצמו. אנשים רבים לומדים את ההיסטוריה של העם הפרסי העתיק רק על מנת לקבל תואר שבעזרתו יוכלו להתפרנס בכבוד.

¹ נדפס כנספח למסילת ישרים בחלק מהדפוסים

לשמה ושלא לשמה

ידועים דברי הגמרא בפסחים⁵:

"לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות
אף על פי שלא לשמה שמתוך
שלא לשמה בא לשמה".

מהגמרא עולה שישנה מדרגה של לשמה
וישנה מדרגה של שלא לשמה, ואת שני
הדברים עלינו לבאר היטב מתוך
המקורות.

הגמרא בברכות⁶ מחדדת לנו את
אופן הלימוד הראוי:

"מרגלא בפומיה דרבא: תכלית
חכמה תשובה ומעשים טובים,
שלא יהא אדם קורא ושונה וכוט
באביו ובאמו וברכו ובמי שהוא
גדול ממנו בחכמה ובמנין.
שנאמר: "רֵאשִׁית חֻקְמָה יִרְאֵת ה'
שְׁכָל טוֹב לְכָל עֲשִׂיהֶם"⁷ 'לעושים'
לא נאמר אלא 'לעושיהם' לעושים
לשמה ולא לעושים שלא לשמה.
וכל העושה שלא לשמה נוח לו
שלא נברא".

התוספות במקום⁸ שואלים על
יחסה של גמרא זו לדברי הגמרא בפסחים
שבה נראה שיש ערך חיובי גם בלימוד
שלא לשמה, ועונה: "ויש לומר: דהכא
מיירי שאינו לומד אלא לקנתר חביריו
והתם מיירי שלומד על מנת שיכבדוהו".
פירוש זה של תוס' מתאים לדברי רבא

מה הוא האדם, מה היא התורה, ומה היא
עבודתו של האדם ע"י התורה.

וכך כותב שם² הרמח"ל:

"התורה הנה קודש היא, אשר לה
מציאות גבוהה בגבהי מרומים.
וכאשר יעסוק בה האדם למטה,
אור היא אשר תאיר בנשמתו
להגיע אותו אל גזי מרומים, גזי
הבורא יתברך שמו, בדרך הארה
ופעולה חזקה אשר היא פועלת
בה. והוא דבר החכם: "נְתוּחָה
אוֹר"³ – אור ממש ולא חכמה לבד
ולא שמראה אור בדרך דמיון,
אלא אור ממש. כי זו מציאותה
למעלה, ובהכנסה בנשמה יכנס
אור בה כאשר ייכנס ניצוץ השמש
באחד הבתים".

בהמשך מעמיק הרמח"ל בהמשלת התורה
לאש ככתוב "הָלוֹא כִּה דְבָרֵי פְאֵשׁ"⁴,
ומסביר שכשם שגחלת אינה בוערת אך
כאשר נופחים בה פורצות מתוכה להבות
אש, כן הדבר גם בתורה שמילותיה הן
כגחלים ואם משתדלים ועמלים לעסוק
בהם יוצאות מהם שלהבות ואור גדול.
האור הא-להי הגדול הזה נכנס בנשמתו
של הלומד ומאיר אותה בהתאם ליגיעתו
להוציא את האש מן הגחלת.

מדבריו של הרמח"ל נלמד, שהתורה היא
אור א-לוהי שמופיע בעולם, ואנו לומדים
ומקבלים אותו דרך הסוגיות שבהם אנו
עוסקים, כל סוגיה וסוגיה כפי מה ששייך
לה.

⁵ פסחים נ:

⁶ ברכות יז.

⁷ תהלים קיא י

⁸ ד"ה העושה

² בתחילת המאמר

³ משלי ו כג

⁴ ירמיה כג כט

קדש שנעשו כלי חול נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של תורה על אחת כמה וכמה".

בודאי צריך לומר שמציאות כמו שתוארה לעיל אינה בכלל 'המשתמש בכתרה של תורה' שעליו אמרו שנעקר מן העולם. רק במצב שבו אדם משתמש בתורה לשם תועלתו האישית בלבד, אז זהו 'שימוש בכתרה של תורה', אך כאן לאדם יש כוונה כפולה והוא מעוניין גם בלימוד התורה מצד עצמו, כך משמע מערוך השולחן¹⁰ ועוד פוסקים.

לא לשמה – מדרגה הכרחית

ראוי להוסיף לכל האמור את דבריו הידועים של רבי חיים מוולוז'ין בנפש החיים¹¹:

"כמעט בלתי אפשר לבא תיכף בתחילת קביעת לימודו למדרגת לשמה כראוי, כי העסק בתורה שלא לשמה הוא למדרגה שמתוך כך יוכל לבא למדרגת לשמה, ולכן גם הוא אהוב לפניו יתברך, כמו שבלתי אפשר לעלות מהארץ לעליה אם לא דרך מדרגות הסולם".

טרם בארנו מהו לימוד 'לשמה', אך מכל מקום מלמדנו ר' חיים מוולוז'ין שלא ניתן להגיע בתחילת הלימוד למדרגת לשמה כשם שלא ניתן להתחיל לטפס על סולם משלביו העליונים. כך היא דרכו של עולם שההתקדמות היא צעד אחר צעד.

שהביאה הגמרא לפני כן, שתכלית התורה היא מעשים טובים, שלא יהא אדם לומד כדי לקנטר את רבו ואת חבריו. לימוד כזה הוא לימוד של שלילה, ועליו נאמר שנוח לו שלא נברא. מנגד הלומד על מנת שיכבדוהו, כלומר לשם הנאה מסויימת כגון שיקראו לו רבי או אפילו לשם רווח ממוני, אע"פ שאינו מתכוון בזה לעשות רצון בוראו שציווהו לעסוק בתורה, מכל מקום לימודו רצוי כיוון שמתוך כך יבוא ללמוד לשמה.

בנוסף על שני המצבים הנזכרים שבהם עסק תוספות, מוכרחים להגדיר שיש גם מצב שלישי, של אדם הלומד גם לשמה וגם שלא לשמה. דוגמה לדבר, אדם שלומד על מנת לכתוב מאמר לתחרות נושאת פרסים. יתכן שלולא הפרס לא היה עוסק בלימוד הנושא, אמנם מכל מקום הוא חושב גם לקיים בזה מצוות תלמוד תורה. הרי בדרך כלל, אדם כזה לא היה יושב לכתוב מאמר על מסלול השמש אף שגם בזה היה יכול לזכות בפרס, אלא רצונו לכתוב דווקא על נושא תורני כיוון שבאמת הוא רוצה לעסוק בתורה, והפרס הוא רק ממריץ למה שרצה גם בלאו הכי.

ניתן לחשוב שבעניין זה עוסקת הגמ' בנדרים⁹:

"רבי אלעזר בר ר' צדוק אומר: עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם. אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קורדום להיות עודר בו. וקל וחומר, ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי

¹⁰ עיין ערוך השלחן, אבן העזר, קסה ו

¹¹ פרקים הנספחים לשער ג, פרק ג

⁹ נדרים סב.

בה אלא רק אומר בצורה חיצונית. אומר
על כך הזוה"ק¹⁴:

"אי תב לגבי מאריה כדקא יאות,
וצלי צלותא אחרא זכאה, ההיא
צלותא כד סלקא... וסלקין
ואתערבון כחדא, ועאלין קמי
מלכא קדישא".

כאשר האדם שב אל קונו כראוי, ומתפלל
תפילה אחרת מתוקנת, כאשר עולה אותה
התפילה המתוקנת, מתערבות עימה
התפילות הקודמות שלא היו שלמות
ועולות כולן יחד לפני הקב"ה.

עד כאן השתדלנו לברר מהו
לימוד 'שלא לשמה', מתוך כך נוכל בע"ה
לעסוק בביאור 'לשמה' ולהבין מהו
המענה לשאלות הקשות שבהם פתחנו.

לפיכך רבי חיים כותב בתקיפות נגד
הלועגים ללומדים שלא לשמה, וכותב
שהעושה כן הרי הוא מחלל את שמו
יתברך ואת תורתו הקדושה ומשפיל את
יקר תפארתה של התורה הקדושה לארץ,
סיבת הדבר פשוטה, שאף אם כעת
לומדים שלא לשמה, מתוך כך יגיעו
ללשמה וירבו ת"ח בישראל, ולפיכך
אדרבה ראוי לכבדם ולעודדם.

העלאת הלימוד הפגום

בהמשך מוסיף רבי חיים נקודה
נפלאה. אפילו אם אדם לומד שלא לשמה,
מתוך לימודו והתמדתו בלי ספק יגיע לידי
לימוד לשמה, "ומעתה כל מה שלמד עד
הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר על ידי
אותו העת קטן שכיון בו לשמה". כלומר
שהמעט שלומד לשמה, מקדש את כל
לימודו שלמד עד עתה.

בשם חכמי הקבלה מובא¹² חידוש גדול
מזה, שבכוח התשובה להעלות אפילו את
הלומד שלא לשמה באופן השלילי,
שעליו אמרנו לעיל שנוח לו שלא נברא.
כלומר שאף שהאדם למד על מנת לקנות
ולהכעיס, כאשר יגיע יום שבו יתפוס את
עצמו וישוב באמת, אותו לימוד שהיה
בעל ערך שלילי מתרומם ומתקן, מעין
'זדונות נעשות לו כזכויות'¹³. ולכן אמרו
שלא ימנע אדם עצמו מללמוד.

בדומה לזה מובא בשם הזוה"ק
על התפילה. לצערנו פעמים רבות אדם
מתפלל תפילה שהוא אינו באמת נמצא

¹² עיין תקנת השבין סימן י'

¹³ ע"פ יומא פו:

¹⁴ פקודי רמה:

